

התוכן

- מבוא ושלמי תודה 11
- הקדמה 23

35 חלק ראשון – אחרי המלחמה: 1945-1953

- 1 מורשת המלחמה 37
- 2 ענישה 69
- 3 שיקום אירופה 94
- 4 ההסדר הבלתי אפשרי 138
- 5 ראשיתה של המלחמה הקרה 171
- 6 אל תוך הסופה 212
- 7 מלחמות תרבות 249
- קודה: קצה של אירופה הישנה 283

297 חלק שני – שפע ואי־נחת: 1953-1971

- 8 עקרונות מדיניים של יציבות 299
- 9 אשליות אבודות 341
- 10 עידן השפע 393
- נ"ב: סיפורן של שתי כלכלות 428
- 11 הרגע הסוציאלי־דמוקרטי 435
- 12 שד המהפכה 470
- 13 סוף הסיפור 507

539 חלק שלישי – המנון סיום: 1971-1989

- 14 ציפיות פוחתות 541
- 15 פוליטיקה במפתח חדש 577
- 16 תקופת ביניים 600
- 17 הראליזם החדש 636
- 18 כוחם של חסרי הכוח 664
- 19 סופו של הסדר הישן 693

747 חלק רביעי - אחרי הנפילה: 2005-1989

20 יבשת בקיעה 749

21 דין וחשבון 780

22 אירופה הישנה - והחדשה 821

23 רבגוניותה של אירופה 875

24 אירופה כדרך חיים 906

933 אפילוג

935 מבית המתים: מסה על הזיכרון האירופי המודרני

967 המלצות לקריאה נוספת

993 ביבליוגרפיה לפרקי הספר

1011 מפתח השמות והעניינים

מבוא ושלמי תודה

אירופה היא הקטנה ביבשות. למעשה אין היא אפילו יבשת, אלא תת-יבשת נספחת לאסיה. שטחה של כל אירופה (להוציא את רוסיה וטורקיה) הוא חמישה מיליון וחצי קילומטרים רבועים בלבד: פחות משני שלישים משטחה של ברזיל, ולא הרבה יותר ממחצית שטחן של ארצות הברית או סין. רוסיה, ששטחה שבעה-עשר מיליון קילומטרים רבועים, מגמדת את אירופה. אבל מבחינת עוצמת ההבדלים והניגודים הפנימיים, אירופה היא יחידה במינה. בספירה האחרונה היא מנתה ארבעים ושש ארצות. רובן מורכבות ממדינות ואומות הדוברות בלשונות משלהן; רבות מהן מאגדות אומות ולשונות נוספות שאין להן מדינות; לכולן יש היסטוריות, מסורות פוליטיות, תרבויות וזיכרונות; וכל אחת מהן נחקרה רבות. הספרות המשנית בשפה האנגלית בלבד, המתייחסת לתקופה הקצרה בת שישים שנה מאז מלחמת העולם השנייה – היא בלתי נדלית.

לפיכך איש אינו יכול לשאוף לכתיבת היסטוריה שלמה לגמרי, או היסטוריה שאין עליה עוררין של אירופה בת-זמננו. הכשרתי המוגבלת למשימה זו מועצמת מסיבות של קרבה: כמי שנולד זמן קצר אחרי תום המלחמה, אני בן זמנם של רוב האירועים המתוארים בספר, ואני זוכר שהתוודעתי אל ההיסטוריה הזו, צפיתי בה או אף הייתי חלק ממנה בעת התרחשותה. האם הדבר מקל או מקשה עלי להבין את סיפורה של אירופה שלאחר המלחמה? אינני יודע. אבל אני יודע לבטח שהוא עלול להקשות לעתים על מציאת הריחוק השיפוטי הנדרש מהיסטוריון.

ספר זה אינו מתיימר ליצור ריחוק אולימפי כזה. בלי לזנוח, למיטב שיפוטי, את מידת האובייקטיביות וההגינות, 'אחרי המלחמה' מציע לקורא פרשנות אישית גלויה לגבי עברה הקרוב של אירופה. אם לתארה בביטוי שזכה שלא בצדק לקונוטציה שלילית, זוהי פרשנות מוטיית דעה. אחדים

משיפוטי יהיו אולי שנויים במחלוקת, אחרים יתבררו לבטח כשגויים. כולם מועדים להפרכה. הם שלי לטוב ולרע – כמו גם השגיאות שהתגנבו ודאי לעבודה שאורכה והיקפה כה גדולים. אולם אם השגיאות תוקנו (לפחות בחלקן) והערכות ומסקנות אחדות המופיעות בספר יתגלו כבנות-קיימא, אני חב זאת במידה רבה לאנשי מקצוע ולחברים רבים שסמכתי עליהם במהלך המחקר והכתיבה.

ספר מסוג זה נשען בראש וראשונה על ספרים אחרים.¹ עם הספרים הקלסיים של ההיסטוריוגרפיה המודרנית שהיוו לגבי מקור השראה ודוגמה נמנים: 'עידן הקיצוניות' מאת אריק הובסבאום,² 'אירופה במאה העשרים' מאת ג'ורג' ליכטהיים, 'היסטוריה של אנגליה 1914–1945' מאת א' ג' פ' טיילור, וספרו של פרנסואה פירה 'היעלמותה של אשליה'. אף שהם שונים לחלוטין זה מזה מכל בחינה אחרת, ספרים אלה ומחבריהם מצטיינים בסגנון משרה ביטחון שמקורו בהשכלה רחבה ובביטחון עצמי אינטלקטואלי שאינם שכיחים אצל רוב ממשיכי דרכם – וכן בכתיבה בהירה הראויה לשמש מופת לכל היסטוריון.

בין אנשי המקצוע שמכתביהם על ההיסטוריה המאוחרת של אירופה השכלתי מאוד, עלי לציין בתודה את הרולד ג'יימס (James), מרק מזואור (Mazower), ואנדרו מורבצ'יק (Moravcsik). חותם עבודתם ימצא את ביטויו בהמשך הספר. כל החוקרים את אירופה המודרנית – ואני בכללם – חבים חוב מיוחד לאלן ס' מילוורד (Milward) על מחקריו המעמיקים ושוברי המוסכמות של כלכלת אירופה אחרי המלחמה.

במידה שאני יכול לטעון להכרת ההיסטוריה של מרכז אירופה ומזרחה – נושא שמקלים בו ראש בספרי ההיסטוריה הכללית של אירופה הנכתבים על ידי מומחים לחלקה המערבי של היבשת – אני חב זאת לעבודתה של קבוצת מלומדים צעירים יותר ומוכשרים מאוד, בכללם בראד אברמס (Abrams), קתרין מרידייל (Merridale), מרסי שור (Shore) וטימותי סניידר (Snyder), וכן לחברי ז'ק רופניק (Rupnik) ואישטון דאק (Deák). טימותי גרטון אש (Garton Ash) לימדני לא רק על מרכז אירופה (נושא שהתמחה בו שנים רבות), אלא בעיקר על שתי הגרמניות בעידן האוסטפוליטיק. בשיחות

1 רוב הערות השוליים בפרקי הספר אינן מציינות מקורות אלא מעירות על הטקסט. כדי להימנע מהוספת אפרט מדעי מלא לספר ארוך מאוד המיועד לקהל הרחב, רוכזו המקורות בסוף הספר על פי נושאים ופרקים, וגם בקובץ PDF שאפשר לראותו בכתובת הבאה: <http://www.nyu.edu/pages/remarque/PostwarBibliography.pdf>

2 'עידן הקיצוניות: המאה העשרים הקצרה 1914–1991', תרגמה כרמית גיא, עם עובד 1999 [1994]. המשפט מתוך ספרו של תומס מאן, 'הר הקסמים', שכפתח הספר לקוח מתרגומו של מרדכי אביי-שאוול, ספרית פועלים 1955, עמ' 7.

שקיימתי במשך שנים רבות עם יאן גרוס (Gross) – והודות לכתביו מפלסי הדרך – למדתי לא רק על ההיסטוריה של פולין, אלא בעיקר כיצד להבין את התוצאות החברתיות של המלחמה, נושא שיאן כתב עליו מתוך תוכנה וגישה אנושית שאין דוגמתו.

לגבי קטעי הספר העוסקים באיטליה אני חב רבות לעבודתו של פאול גינסבורג (Ginsborg), ואילו הפרקים העוסקים בספרד משקפים את מה שלמדתי מקריאה ומהאזנה לוויקטור פרז-דיאז (Perez-Diaz) יוצא הדופן. תודה מיוחדת לשניהם ולאנט ויוויורקה (Wieviorka) על הניתוח ברה-הסמכא שערכה לתגובתה רבת הפנים של צרפת הבתר-מלחמתית לשואה, 'גירוש ורצה עם' (Déportation et Génocide); ניתוח זה טבע חותם עמוק באופן שבו דיווחתי על אודות פרשה כואבת זאת. הדיון שאני מקיים בסיום הספר על 'אירופה כדרך חיים' הושפע רבות מכתביה של עורכת-דין בינלאומית מבריקה, אן-מארי סלוטר (Slaughter), שעבודתה על 'מדינות מתפרקות' (disaggregated states) מצדדת בשכנוע רב במודל הממשל הבינלאומי של האיחוד האירופי, לא מפני שהוא עדיף מיסודו או מייצג מודל אידיאלי, אלא משום שבעולם שאנו חיים בו שום שיטה אחרת לא תעבוד.

חברים, עמיתים ומאזינים בכל רחבי אירופה לימדו אותי על עברה הקרוב ועל ההווה של היבשת הרבה יותר מכפי שיכולתי ללקט מספרים ומארכיונים. אני אסיר תודה במיוחד לקשישטוף צ'יזבסקי (Czyzewski), פטר קלנר (Kellner), איוון קרסטב (Krastev), דני לקורן (Lacorne), קשישטוף מיכלסקי (Michalski), מירצ'ה מיכאס (Mihaes), ברטי מוסליו (Musliu), סוזן ניימן (Neiman) ודייוויד טרוויס (Travis) על אירוחם ועל עזרתם. תודות לאישטוון רב (Rév) על התעקשותו שאין ערוך לה שעלי לבקר ב'בית הטרור' בכודפשט – התנסות בלתי נעימה בעליל. חברי ועמיתי בניו יורק – ריצ'רד מיטן (Mitten), קתרין פלמינג (Fleming) וג'ורלד סיגל (Seigel) – חלקו עמי ברוחב לב את זמנם ורעיונותיהם. דינו בוטורוביץ' (Butorovic) הואיל בטובו לבחון את דברי על הערבוביה הלינגוויסטית ביוגוסלביה.

אני אסיר תודה לדיקנים המתחלפים של הפקולטה לאמנויות ולמדע באוניברסיטת ניו יורק – פיליפ פורמנסקי (Furmansky), ג'ס בנחביב (Benhabib) וריצ'רד פולי (Foley) – על תמיכתם במחקרי ובמכון רמרק (Remarque Institute) שייסדתי כדי לעודד אחרים ללמוד על אירופה ולדון בה. לא היה עולה בידי לפתח את 'מכון רמרק' – שאירח רבות מהסדנאות וההרצאות שלמדתי מהן כה הרבה – ללא תמיכתו הנדיבה

ופטרונותו של איב־אנדרה איסטל (Istel); ולא היה עולה בידי לכתוב ספר זה בעודי מנהל את 'מרמק' אלמלא שיתוף הפעולה חסר התלונות והיעיל להפליא של המנהלת האדמיניסטרטיבית שלו ג'איר קסלר (Kessler).

כרכים אחרים אני אסיר תודה לחברותם ועצתם של סוכני אנדרו ויילי (Wylie) ושרה שלפנט (Chalfant); הם תמכו בלא הסתייגות בפרויקט שהתארך וצמח לממדים גדולים מכפי שיכלו לצפות. בין שלמי התודה לעורכי, ראבי מארצ'אנדני (Marchandani) וסקוט מוירס (Moyers), עלי לציין בפרט את סקוט ואת עמיתתו ג'יין פלמינג (Fleming) מהוצאת פינגוויין בניו יורק – הם יודעים את גודל חובי להם על הפקתו המוצלחת של הספר. תודות על אירוח מיוחד מגיעות ללאון ויזלטיר (Wieseltier) – הערכות ודעות אחדות שעלו בפרקים 12 ו־14 פורסמו לראשונה בצורת מאמר בדפי האמנות המצוינים שהוא שוקד עליהם בעמוד האחרון של ה'ניו ריפבליק' (*New Republic*). את החוב המקצועי הגדול ביותר אני חב לרוברט סילברס (Silvers), עורך שאין שני לו של ה'ניו יורק רביו און בוקס' (*The New York Review of Books*), אשר עודד אותי במשך השנים לשוטט בעקבות מצפן פוליטי והיסטורי מתעצם והולך, ולהפיק רווח מכל הסיכונים והיתרונות הכרוכים בהרפתקנות ממין זה.

הספר הפיק תועלת רבה מתרומתם של סטודנטים באוניברסיטת ניו יורק. אחדים מהם – בפרט ד"ר פאולינה ברן (Bren), ד"ר דניאל כהן (מאוניברסיטת רייס [Rice]) וד"ר ניקול רודולף (Rudolph) – תרמו להבנתי את התקופה באמצעות מחקריהם ההיסטוריים שיזכו להכרה בדפים אלה. אחרים – ג'סיקה קופרמן (Cooperman) ואבי פת – תרמו תרומה רבתי כעוזרי מחקר. מישל פינטו (Pinto) לצדו של סימון ג'קסון (Jackson) הייתה עורכת תצלומים מיומנת; היא אחראית לאיתור רבים מהאירורים היותר מרתקים, בפרט זה של לָנִין הארוז המכבד בנוכחותו את סוף החלק השלישי. אלכס מולוט (Molot) זיהה וצבר בחריצות את הרוחות הסטטיסטיים, אלה שפורסמו קודם לכן ואלה שלא, ואת לוחות המידע שעליהם נשען כראוי ובהכרח ספר מסוג זה. לא יכולתי לכתוב אותו בלעדיהם.

משפחתי חיה זמן רב בחברת אירופה שאחרי המלחמה. ילדי עשו בה את רוב נעוריהם. כולם גילו לא רק סובלנות להיעדרויות, למסעות ולאובססיות שצצו מתוכם, אלא גם תרמו לתוכנם תרומה ניכרת. לדניאל הספר חב את כותרתו; לניקולס את התזכורת שלא כל סיפור טוב מסתיים באושר. גם

לרעייתי, ג'ניפר, הספר חב רבות – בעיקר, אבל לא רק, לשתי קריאות מדוקדקות ויצירתיות. אבל חובו של מחבר הספר לאשתי גדול בהרבה. 'אחרי המלחמה' מוקדש לה.